

מנחם ולדמן

הממתנינים לציון

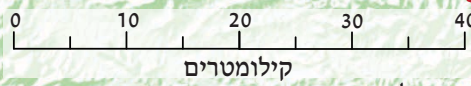
ወደ ፀዮን ለመሄድ
በመጠባበቅ ላይ

סיפורם של הממתנינים לעלייה
באדיס־אבבה ובגונדר (1990–2013)

תוכן העניינים

3 דברי פתיחה	171 פרק חמישי: חיים יהודיים
6 דברי הערכה	173 שיבה לחיים יהודיים
11 הקדמה	185 לימודי יהדות
	193 תפילות ובית הכנסת
19 פרק ראשון: מן הכפרים אל מתחמי ההמתנה לעלייה	209 במעגל השנה
21 מן הכפרים אל אדיס־אבבה וגונדר	שבת
35 ב"מבצע שלמה" (1991) ולאחריו	ראש השנה ועשרת ימי תשובה
	חג הסוכות
	חנוכה
	פורים
41 פרק שני: קהילות "ביתא ישראל" באדיס־אבבה ובגונדר	חג הפסח
43 "ארגון צפון אמריקה למען יהודי אתיופיה" (נאקוג' NACOEJ)	יום השואה, יום הזיכרון ויום העצמאות
53 בקהילות הממתינים לעלייה באדיס־אבבה ובגונדר	תשעה באב
63 ארגון הקהילות וניהולן	יום ה"סיגד"
	247 טהרת המשפחה
	251 בשר כשר
	257 מצוות שונות
73 פרק שלישי: ציוני דרך לישראל	
75 המאבק לעלייה	263 פרק שישי: חינוך
89 ועדות והחלטות	265 בתי ספר יהודיים
97 ביקורי אישים	בית הספר באדיס־אבבה
107 "השבה ליהדות" באדיס־אבבה 1996	בית הספר הראשון בגונדר
111 מפקד שארית יהודי אתיופיה 1999	בית הספר השני בגונדר
117 כניסת הסוכנות היהודית 2011	בית הספר החדש בגונדר
	285 הוראת עברית
121 פרק רביעי: חיים בהמתנה	289 שליחים ומורים
123 מגורים ותנאי חיים	301 "קרקס אתיופיה"
131 מלאכות יד	305 קבוצות "דרמה"
137 פירוד משפחות	
141 תכניות הזנה וסיוע	311 פרק שביעי: בדרך לישראל
149 טיפול רפואי	313 כמיהה לציון ולירושלים
157 תמותה וקבורה	323 תחקירי עלייה
	327 בדרך לישראל
	343 אחרית דבר

כפרי שארית יהודי אתיופיה

מקרא
 כביש ———
 דרך עפר ———

פרק ראשון:

מן הכפרים אל מתחמי ההמתנה לעלייה

ገብረ ገብረ ገብረ
ገብረ ገብረ ገብረ

ילדה עם הגעתה מן הכפר,
אדיס-אבבה 1991

בכפר רובג'יה, 1992

בשנת 1984 יצא בננו, טָקָה רָדָה, לסודאן - בכוונה להגיע לישראל. חשבנו שהוא מת, אולם לבסוף הגיע אלינו מכתב מישראל. הוא כתב שהרבה מתו בסודאן, אולם הוא זכה להגיע לארץ הקדושה. שמחנו מאוד. הוא הזהיר אותנו לבל נלך דרך סודאן, הם נאבקים בישראל על עלייתנו, ונמתין לשעת הכושר.

יהודים שהלכו לסודאן עברו דרכנו. אירחנו אותם בשמחה. הם לא גילו את יעדם וסיפרו שהם הולכים למעיינות מרפא. גם בני, דָרְסוּ דָטְלָה, הצטרף לאחת הקבוצות - אולם הוא חזר כעבור זמן בגלל קשיים ושודדים שתקפו אותם.

לאחר שעלינו ארצה באו בני משפחה שהתארחו בביתנו במלפנאיה לבקר אותנו באתר הקרואנים 'נווה כרמל', ולהודות לנו. הם סיפרו שחלק מקרוביהם נפטרו בדרך.

אנחנו היינו מהראשונים שיצאנו ממחוז דַמְבִּיָה לאדיס-אבבה, במטרה להגיע לארץ. עזבנו הכול, מכרנו רק שור אחד, והגענו בחודש סאני (יולי) 1990

"היינו מהראשונים שיצאנו ממחוז דַמְבִּיָה לאדיס-אבבה"

רָדָה דָטְלָה

רדה דטלה ואשתו דגה בלטה, אדיס אבבה 1991

לאדיס-אבבה.

במשך שלוש שנים הייתי בקהילה של הממתינים לעלייה באדיס-אבבה במסגרת ה'קומפאונד של אנדי' שהוקם על-ידי 'אָרְגוֹן צפון אמריקה למען יהודי אתיופיה'. נבחרתי על-ידי אנדי גולדמן, מנהל הקהילה, כאורג מצטיין - ועשיתי בגדים לילדים ולמבוגרים. הייתי גם אחראי על קבורת הנפטרים - וקברנו אותם בבית הקברות היהודי באדיס-אבבה.

רָדָה דָטְלָה, ראיון בעל-פה

ט' בתמוז תשע"א / 11 ביולי 2011

"התחילה התעוררות"

בכל אזור גונדר

אֶסְצ'לו (אבשלום) אַמְבָּאו

ידעתי מצעירותי שאני מזרע ישראל. הסבים שלנו היו מספרים לנו על ארץ ישראל ועל ירושלים, וכשא־להים ירצה - תבוא הגאולה ונעלה לירושלים. סיפרו לנו על השבת ועל חג הפסח, למרות שלא שמרנו בפועל. היינו קבוצה נפרדת מהגויים והתחתנו רק בתוך העדה. במקרים יוצאי דופן, כגון מי שעבר לָעיר או היה פֶּצְבָּא, קרה שהתכוללו עם הגויים. הגויים קראו לנו בכינויי גנאי: 'פֶּלְשָׁה', 'בּוֹדָה', 'פִּיילָה' - והשתדלנו לא להבליט את עצמנו. כמה אנשים מהעדה שלנו היו נוסעים בפסח ובסגיד אל היהודים באזור גונדר, כדי לחגוג יחד אתם.

סיימתי את לימודי התיכון בשנת 1988 ולאחר כשנה התחילה התעוררות בכל אזור גונדר ודְמְכִיָּה לעלות לישראל. הסבים והיהודים הציעו שקודם אני אצא לדרך על־מנת לבדוק. בחודש יוני 1990 נסעתי באוניה מגורגורה לְבֶה־רֶדֶר (בדרום אגם טאנה, מוצא הנילוס הכחול) ומשם כעבור מספר ימים המשכנו באוטובוס לאדיס־אבבה. היינו קבוצה של כשבעים נפש, בעיקר מהכפרים ג'נדה, בּוּאָה ובּוּצ'ָרָה.

לאחר שהגענו לאדיס־אבבה הגשנו בקשות עלייה בשגרירות ישראל, אולם בקשותינו נדחו. לראשונה כינו אותנו עובדי השגרירות העוסקים בעלייה בשם 'פֶּלְשִׁמּוּרָה' - שם שלא שמעתי אותו קודם לכן. ידעתי, לפי מה שאבי והסבתא סיפרו לי, שהיהודים כינו אותנו בשם "מְרִים וּוְדָד" (אוהבי מרים) אולם הגויים כינו אותנו רק בשמות 'פֶּלְשָׁה', 'בּוֹדָה', 'רִפִּיילָה'. אנשי השגרירות אמרו לנו: "אתם לא זכאים לעלות, חבל על הזמן שלכם, עדיף שתחזרו למקומכם". גם סיוע הומניטרי לא נתנו לנו. אָרְגוֹן הג'וינט סייע לנו באופן חלקי בשכר דירה, שמן, קטניות ועוד, ולאחר מכן עזר לנו גם אָרְגוֹן נַאקוּג' (אָרְגוֹן צפון אמריקה למען יהודי אתיופיה). אנשי השגרירות אמרו לנו: "נקנה עבורכם שוורים, תחזרו לגונדר, ואנו נדבר עם הממשל שם שייתן לכם אדמות. עדיף שתחזרו לשם. אין לכם שום סיכוי לעלות".

לעומת זאת עוררו אותנו אנשי נַאקוּג' - בתחילה סלומון עזרא ולאחר מכן אנדי גולדמן - ואמרו לנו: "אתם זרע ישראל, יש לכם קרובים בארץ שנאבקים עבורכם, גם יומכם יגיע לעלות, זה עניין של זמן..."

אֶסְצ'לו (אבשלום) אַמְבָּאו, ראיון בעל פה

ט"ו בתמוז תשע"א / 17 ביולי 2011

במשרד הראשון של אָרְגוֹן נַאקוּג', אדיס־אבבה 1990

כשהיהודים הלכו לסודאן במטרה להגיע לארץ ישראל, גם אחי הגדול, אֶלְהֵן, יצא והגיע לסודאן - היה שם במחנות - אולם אחרי-כן הוא חזר לְכַפֵּר. במחנה אֶמְהֵה-קֹבְה בסודאן הוא פגש את קרובינו מאַמְבוּכֵר. היו עוד קרובים שלי שעלו דרך סודאן.

כשהשתחררתי מהצבא ניסיתי לעלות דרך השגרירות באדיס-אבבה. הגעתי יחד עם אחי אֶלְהֵן בסוף שנת 1990 לאדיס-

"כשהיהודים הלכו לסודאן"

אָגְרוּ קָסָה

אבבה. ב'קומפאונד של סוּזֵן' - [סוּזֵן פּוֹלֵק, פעילת אָרְגוֹן [AAE] - ראינו אותי שני אנשים, ולאחר שלא מצאו את שמי ושם משפחתי ברשימה - סירבו לאשר את העלייה שלי.

הייתי ב'קומפאונד של אָנְדִי' וגם קיבלתי עזרה מקרובי משפחתי היהודים, שהמתינו גם כן לעלייה. הייתי בְּוֹעֵד של הקהילה ועברתי גם בְּגִ'וִינֵט כמקשר עם הממתינים לעלייה בְּמִתְחָם של אָרְגוֹן נַאקוּג' (אָרְגוֹן צִפּוֹן אַמְרִיקָה לְמַעַן יְהוּדֵי אֲתִיּוֹפִיָּה).

אָגְרוּ קָסָה, רֵאיוֹן בַּעַל פִּה

י"ח בתמוז תשע"א / 20 ביולי 2011

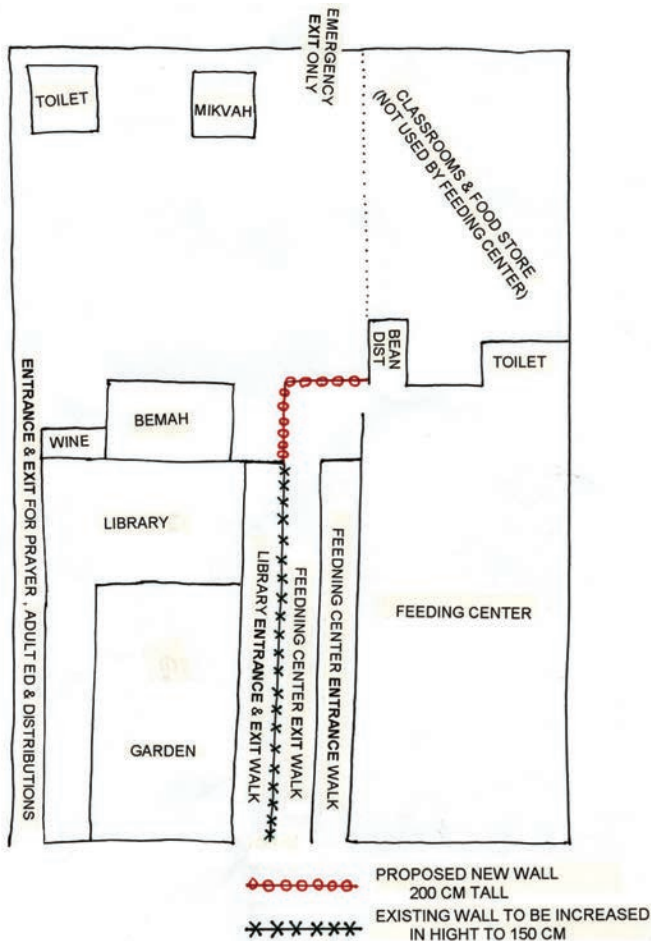
רישום במשרד נאקוג', משמאל: אנדי גולדמן, 1990

משפחות שהגיעו מן הכפרים במתחם שגרירות ישראל באדיס-אבבה, 1990

בניית מתחם הקהילה באדיס־אבבה, 1990

שרטוט מתחם הקהילה בגונדר, 2000

על סבי, אבי אמי, אבא וורקו קידנו סְהָלו, העידו רבים שמעולם לא התנצר. הוא המשיך לשמור שבת בכפרו תְּמָרגוט שבמחוז צ'ילגה, מל בעצמו ילדים ביום השמיני, והיה מספר לנו על חג הפסח. גם אמו, טַיִץ' בְּלָטָה, לא שינתה מיהדותה.

סבי סיפר לנו שלעת זקנתו, כשהיה בערך בן 65, באו אליו - כנהוג באתיופיה - קסים נוצרים ואמרו לו: "נהיה לך כמו אב רוחני, התוודה על חטאיך". סבי דחה אותם ואמר: "אני יהודי. אינני נוהג במנהג הזה. אם עשיתי חטאים לא אתם תצילו אותי. אם עשיתי מצוות ומעשים טובים הם יעמדו לזכותי".

"נלך לאדיס־אבבה!" פיקדו מְרָה

כעבור מספר חודשים חלה סבי והגענו מהכפר פְּלִשְׁזָגָה לבקר. זה היה בשנת 1986. הוא אמר לנו: "ניסיתי ללכת לארץ ישראל דרך סודאן, אך בגלל שחליתי חזרתי לביתי. בני, אָסְמָרו (שמעון סְהָלו), זכה לעלות לארץ הקדושה דרך סודאן. יש לי קשר עם בני בישראל - ואם תסכימו לדבר, נלך לאדיס־אבבה".

הורי לא הסכימו ללכת לאדיס־אבבה. סבי קרא לי ואמר: "אם תקבל את דברי אקח אותך לאדיס־אבבה. שם, או בארץ ישראל, תתחתן בעזרת ה'. אדאג לכל הוצאותיך".

כעבור מספר שנים, בחודש אוגוסט 1990, הלכתי שוב לבקר. הוא אמר לי: "אתה זוכר את שאמרתי לך לפני מספר שנים? בני, דוּבְּלָה וקוֹיָה, הגיעו כבר לְבֶה־רֶדֶר והם בדרכם לאדיס־אבבה. אגלה לך סוד: בעוד שבוע אלך גם אני לאדיס־אבבה. מוטב שתצטרף".

סבי יצא כעבור כשבוע ברגל מתְּמָרגוט אל דְּלָגִי ומשם המשיך בספינה לְבֶה־רֶדֶר (בדרום אגם טאנה) דרך קונזילָה. גם אני הלכתי באותה דרך כעבור כשלושה שבועות, ונפגשנו באדיס־אבבה.

כעבור זמן קצר חלה סבי ונפטר. יום לפני מותו הוא קרא לי לחדרו, וביקש שאשתדל להביא גם את הורי ואת יתר בני משפחתי מן הכפר אל אדיס־אבבה.

פיקדו מְרָה, רֵאיוֹן בעל פה

כ' בניסן תשע"ג / 31 במרץ 2013

אדיס-אבבה, תשרי תשנ"ט / אוקטובר 1998

בשלב זה מספרם של אנשי 'ביתא ישראל' השוהים באדיס-אבבה עומד על 8,000 איש. הם הגיעו לאדיס בזמנים שונים. הם הגיעו מרחבי הארץ, מהכפרים בקמביה, צ'ילגה, קוארה, אצ'פר וכו'. כולם הגיעו במטרה אחת - על מנת לעזוב ולהגיע לארץ הקודש, ארץ ישראל, ולהתאחד שם עם משפחותיהם וקרוביהם. לחלקם יש אמהות, אבות, אחים, אחיות, דורות, דודים, סבים וסבתות או קרובי משפחה אחרים הגרים בארץ.

'האנשים עזבו בעל כורחם את כפריהם'

להלן מקצת הסיבות מדוע היה על האנשים הללו לעזוב בעל כורחם את כפריהם:

1. בתיהם נשרפו על-ידי תושבי הכפר או סביבתו, במיוחד באזור דְּבֶרְגָה.
2. נשותיהם ובנותיהם נאנסו.
3. הם לא יכלו לקבל אדמות לעיבוד כפי שקיבלו יתר האתיופים באזורים הללו.

זְאוּדוּ בְרָהֶן וּנְגָה אֶלְנָה

... שמונה-עשר חברי הוועד מונו על-ידי אנשי הקהילה שהגיעו מכפרים שונים באזור גונדר. עם התמנותם, החלו חברי הוועד במחוייבותם לחקור ולוודא שכל אדם מקרבם אכן היה שייך באמת ל'ביתא ישראל' באמצעות מציאת משפחתו או משפחתה לפי אילן היוחסין, וגם תוך שימוש בשיטות אחרות. כך הושלמה רשימת האנשים אשר עברו את הסינון הזה.

זְאוּדוּ בְרָהֶן וּנְגָה אֶלְנָה, דו"ח שליחות לאדיס-אבבה בחגי תשרי

השניים הם חברי הקהילה שעלו ארצה, חזרו כשליחים אל אחיהם הממתנים, ושהו עמם בחגים באדיס-אבבה ובגונדר.

במתחם הקהילה
באדיס-אבבה, 1991